

บทที่ 7

ความเสี่ยงในผลผลิต ราคา และรายได้ ในระบบเกษตรพันธสัญญา และทัศนคติของเกษตรกรต่อความเสี่ยง

ในบทนี้ได้สรุปความเสี่ยงในด้านผลผลิต ราคา และ รายได้ของพืชและสัตว์ที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษา ทั้งนี้ รายละเอียดวิธีการวิเคราะห์ และผลการศึกษา ได้นำเสนอในรายงานเล่ม II ของโครงการ ในบทนี้ได้ นำแต่ผลสรุปมาแสดงให้ดูเท่านั้น

7.1 ความเสี่ยงด้านผลผลิต ราคา และ รายได้

เมื่อสรุปความเสี่ยงในการผลิต ราคา และ รายได้ สามารถสรุปได้ในตาราง 7.1 ซึ่งแสดงสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (coefficient of variation, CV) ของผลผลิต ราคา และ รายได้รวมในรอบ 10 ปี สัมประสิทธิ์ความแปรปรวนได้จากการนำค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน หาดด้วยค่าเฉลี่ย ถ้ามีค่าต่ำกว่า 1 แสดงว่าความแปรปรวนยังไม่มากนัก โดยมีการกระจายออกจากค่าเฉลี่ยบ้าง ยังมีค่าต่ำกว่า 1 เท่าไรยังแสดงให้เห็นว่ามีความแปรปรวนน้อยเท่านั้น แต่ถ้ามีค่ามากกว่า 1 แสดงว่า มีการแปรปรวนสูง ซึ่งหมายความว่า มีความเสี่ยงที่จะเกิดระดับสูง หรือ ต่ำได้ง่าย

ตารางที่ 7.1 สรุปความเสี่ยง (ความแปรปรวน) รายพืช

พืชหรือ สัตว์	สัมประสิทธิ์ความแปรปรวน		
	ผลผลิต	ราคา	รายได้รวม
พืช			
มันฝรั่ง	0.45	0.21	0.53
มะเขือเทศ	0.78	0.74	0.93
ถั่วเหลืองฝักสด	0.64	0.12	0.53
ข้าวโพดหวาน	0.31	0.16	0.33
ข้าวโพดฝักอ่อน	0.44	0.08	0.46
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์	0.68	0.28	0.4
พริก	1.35	0.40	1.12
สัตว์			
สุกรรับจ้างเลี้ยง	1.14	0.29	0.27
ไก่ไข่	1.15	0.28	0.31
ไก่เนื้อประกันราคา	1.65	0.1	0.10
ไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง	2.18	0.21	0.13
ปลา	0.92	0.2	0.47

จากตาราง 7.1 นี้ เป็นผลวิเคราะห์การกระจายของผลผลิต ราคา และ รายได้ ในรอบ 10 ปี แสดงให้เห็นว่า ความเสี่ยง (ในที่นี้คือความแปรปรวน) เรื่องราคาของพืช และสัตว์ต่างๆ ในระบบพันธะสัญญาจะไม่สูงมาก มีค่าส่วนใหญ่ต่ำกว่า 1 ในกลุ่มพืชที่มีความเสี่ยงด้านราคาต่ำคือ ข้าวโพดฝักอ่อน ถั่วเหลืองฝักสด ข้าวโพดหวาน (0.08-0.16) ความเสี่ยงด้านราคาสูงคือ มะเขือเทศ (0.74) รองลงมาคือ พริก (0.4) ส่วนในกลุ่มสัตว์ ความเสี่ยงเรื่องราคาค่อนข้างต่ำ อยู่ในระดับ 0.1-0.3 อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงที่เกิดขึ้น คือ ความเสี่ยงด้านผลผลิตมากกว่าโดยสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนในกลุ่มพืช อยู่ระหว่าง 0.3-1.35 ความเสี่ยงด้านผลผลิตจะสูงในพริก (1.35) และมะเขือเทศ (0.78) รองลงมาคือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ (0.68) และ ถั่วเหลืองฝักสด (0.64) ต่ำที่สุดในข้าวโพดหวาน ข้าวโพดฝักอ่อน และ มันฝรั่ง (0.31-0.45) และในกลุ่มสัตว์มีความเสี่ยงมากกว่ากลุ่มพืช มี CV เท่ากับ 0.92-2.18 โดยในกลุ่มสัตว์ อาจมีอัตราการตายของสัตว์ที่มีความแปรปรวนสูง ไก่เนื้อ มีความเสี่ยงด้านผลผลิตสูงที่สุด (1.65-2.18) รองลงมาคือ สุกร และ ไก่ไข่ (1.14-1.15) และต่ำที่สุดในกลุ่มสัตว์ คือ ปลา (0.92) ส่วนในด้านรายได้รวมซึ่งเป็นผลคูณของผลผลิตและราคา พบว่า ความเสี่ยงด้านรายได้รวมมีสูงในพริก (1.12) มะเขือเทศ (0.93) ส่วนพืชอื่นๆ มีความเสี่ยงด้านรายได้ในระดับปานกลางประมาณ 0.33-0.53 ส่วนในกลุ่มสัตว์ ความเสี่ยงด้านรายได้รวมมีสูงในกลุ่มเลี้ยงปลา (0.47) รองลงมาเป็นกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ (0.31) และสุกร (0.27) ส่วนในไก่เนื้อประกันราคา และไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง แม้ว่า มีความเสี่ยงด้านผลผลิต แต่เมื่อได้ราคาที่มีความแปรปรวนต่ำ ก็ทำให้โดยรวมรายได้รวมของไก่เนื้อมีความเสี่ยงต่ำ

เมื่อนำค่าที่คาดหวังของการเกิดขึ้นของรายได้รวมในรอบ 10 ปี (expected value) มาหักต้นทุนที่เกิดขึ้นในปี 2552/53 ทำให้ได้ผลดังตารางที่ 7.2 ซึ่งแสดงผลตอบแทนของการผลิตพืชหรือสัตว์นั้นๆ พบว่าการผลิตพืชทั้งหมด และ การเลี้ยงปลา ยังมีผลตอบแทนเป็นบวกอยู่โดยมีทั้งผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรเงินสดเป็นบวก (ในกลุ่มพืช ประมาณไร่ละ 3,000-7,300 บาทต่อไร่ ทำประมาณ 3-6 ไร่ต่อครัวเรือน ยกเว้นในพริก ซึ่งได้ประมาณ 60,000 บาทต่อไร่ ทำประมาณ 1.8 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนการเลี้ยงปลา ได้ราว 74,000 บาทต่อรุ่น) และมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดเป็นบวก (ในกลุ่มพืช ประมาณไร่ละ 100-4,000 บาทต่อไร่ ทำประมาณ 3-6 ไร่ต่อครัวเรือน ยกเว้นในพริก ซึ่งได้ประมาณ 50,000 บาทต่อไร่ ทำประมาณ 1.8 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนการเลี้ยงปลา ได้ราว 37,000 บาทต่อรุ่น) โดยรายได้รวมที่นำมาคิดในตารางนี้ไม่ใช่รายได้รวมในปีนั้นๆ แต่เป็นรายได้รวมที่เป็นค่าคำนวณจากโอกาสที่น่าจะเกิดขึ้นในรอบ 10 ปี คือนำเอาโอกาสของการเกิดขึ้น (probability) มาคูณกับระดับของการเกิด ณ สถานการณ์ต่างๆ คือ ราคา และ ผลผลิต มีโอกาสของการเกิดขึ้น ต่ำ ปานกลาง และสูง ได้เป็นค่าที่คาดหวังของรายได้รวมในรอบ 10 ปี เมื่อค่าคาดหวังของรายได้รวมหักต้นทุนทั้งหมด รวมค่าแรงงานครอบครัว ค่าเสื่อมโรงเรือนและอุปกรณ์ และ ค่าใช้ที่ดินแล้ว ผลตอบแทนจะต่ำลงแต่ก็ยังเป็นบวกอยู่ในการปลูกพืชและเลี้ยงปลา ข้อมูลในตารางนี้ แสดงถึงโอกาสในระยะยาว โดยได้ใช้รายได้รวมที่คาดว่าจะได้ แทนการใช้รายได้รวม ณ ปีหนึ่งๆ มาคำนวณ

ตารางที่ 7.2 ค่าคาดหวังของรายได้หักด้วยต้นทุน และ โอกาสของการขาดทุนเมื่อคิดจากข้อมูล 10 ปี และต้นทุนของปี 2552/53

หน่วย	ขนาดการผลิต	ค่าที่คาดหวังของรายได้รวมหักด้วยต้นทุนผันแปรเงินสดปี		ค่าที่คาดหวังของรายได้รวมหักด้วยต้นทุนทั้งหมดปี		โอกาสของการขาดทุน	โอกาสของการขาดทุน
		2552/53	ปี 2552/53	2552/53	ปี 2552/53	ต้นทุนผันแปรเงินสด	ต้นทุนทั้งหมด
						ร้อยละ	ร้อยละ
มันฝรั่ง	บาทต่อไร่	5.7 ไร่	3,678	388		48	58
มะเขือเทศ	บาทต่อไร่	2.5 ไร่	7,300	104		39	67
ถั่วเหลืองฝักสด	บาทต่อไร่	4.2 ไร่	7,287	4,065		28	41
ข้าวโพดหวาน	บาทต่อไร่	3.4 ไร่	3,035	337		13	53
ข้าวโพดฝักอ่อน	บาทต่อไร่	3.7 ไร่	4,059	1,038		34	46
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	บาทต่อไร่	3.9 ไร่	6,024	2,194		20	37
เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์							
พริก	บาทต่อไร่	1.8 ไร่	61,429	50,265		30	39
สุกร (รับจ้างเลี้ยง)	บาทต่อรุ่น	1,100 ตัว	113,280	(33,718)		0	70
ไก่ไข่	บาทต่อรุ่น	36,000 ตัว	87,672	(955,280)		56	63
ไก่เนื้อประกันราคา	บาทต่อรุ่น	30,000 ตัว	(217,229)	(303,710)		95	100
ไก่เนื้อ (รับจ้างเลี้ยง)	บาทต่อรุ่น	30,000 ตัว	157,653	(44,698)		0	84
ปลา	บาทต่อรุ่น	9,000 ตัว	74,039	37,445		40	49

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือค่าติดลบ

ในกรณีพริก นั้น แม้จะพบว่าดูเหมือนจะมีผลตอบแทนสูงกว่าทุกพืช แต่การคำนวณโอกาสของการได้รายได้รวมของพริกนั้น เป็นการให้ข้อมูลของเกษตรกรที่ปลูกพริกใหม่ 1-2 ปีทั้งหมด ส่วนเกษตรกรที่ทำมาเดิมนั้นได้เลิกทำไปแล้ว สืบเนื่องจากมีโรคลงในพริก ทำให้ผลผลิตเสียหายทั้งหมด ซึ่งทำให้การคำนวณโอกาสของการได้รายได้รวมนั้น สูงกว่าความเป็นจริง ซึ่งที่จริงการที่ผลผลิตเสียหายทั้งหมดก็ควรอยู่ในการคำนวณด้วย แต่เนื่องจากไม่ได้อยู่ในข้อมูลของเกษตรกรที่ไปสัมภาษณ์มา จึงทำให้ขาดข้อมูลในส่วนนี้

ในการเลี้ยงสุกรรับจ้างเลี้ยง และไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง พบว่า ได้ผลตอบแทนต่อต้นทุนเงินสด เป็นบวก แต่เมื่อคิดต้นทุนทั้งหมดแล้ว พบว่า ขาดทุน กรณีสุกรรับจ้างเลี้ยงขาดทุนรุ่นละ 33,700 บาท และกรณีไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง ขาดทุนรุ่นละ 44,700 บาท ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรต้องลงทุนโรงเรือน และอุปกรณ์เองทั้งหมด ถ้าเกษตรกรจะได้กำไร จะต้องมผลิตภาพการเลี้ยงสุกร และไก่เนื้อที่ดีกว่าเดิม

ในกรณี ไก่ไข่ นั้น เป็นกรณีที่บริษัทเป็นผู้ให้สินเชื่อกินอาหาร และพันธุ์ไก่ทั้งหมด โดยรวมแล้วลงทุนสูง อย่างไรก็ตามถ้าคิดเฉพาะต้นทุนเงินสด เกษตรกรอาจมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดที่เป็นบวก แต่ถ้าคิดถึงการลงทุนทั้งหมดแล้ว เกษตรกรยังขาดทุนอีก ปีละ 955,000 บาทต่อรุ่น ในกรณีของไก่ไข่ในปี 2553 ราคาเฉลี่ยของไข่ที่เกษตรกรได้รับมีราคาฟองละ 2.59 บาทต่อฟองในขณะที่ข้อมูล 10 ปีราคาเฉลี่ยเท่ากับ 2.12 บาทต่อฟอง ราคาสูงสุดในปี 2553 เท่ากับ 3 บาทต่อฟอง ราคากลางคาดหวังสูงสุดในปี 2.96 บาท

ต่อฟอง ราคาต่ำสุดปี 2553 เท่ากับ 2.0 บาทต่อฟอง ราคาต่ำสุดในรอบ 10 ปีเท่ากับ 0.80 บาทต่อฟอง ส่งผลให้ข้อมูล 10 ปีมีได้รายได้คาดหวังน้อยกว่าข้อมูลปี 2553 เมื่อเทียบกับต้นทุนปี 2553 เหมือนกัน รายได้คาดหวังจึงมีค่าน้อยและน้อยกว่าต้นทุนปี 2553 ด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาโอกาสที่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่จะได้ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดเป็นบวกก็ยังมีอยู่คือมีโอกาสร้อยละ 37

ส่วนไก่เนื้อประกันราคาดังนั้น พบว่าผลตอบแทนเป็นลบทั้งผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด หรือผลตอบแทนต่อต้นทุนทั้งหมด กรณีที่อาจได้กำไรจากการเลี้ยงไก่ไข่ หรือ ไก่เนื้อประกันราคาคือกรณีที่ลงทุนมาหลายปีแล้ว และไม่ต้องเสียค่าเสื่อมโรงเรือน และอุปกรณ์ในอัตราสูง กรณีที่จะทำให้เกษตรกรได้ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเป็นบวกได้คือการพยายามทำให้อัตราการตายน้อยและน้ำหนักไก่เพิ่มขึ้นมากจะส่งผลให้ต้นทุนเมื่อเทียบเป็นต่อหน่วยจะต่ำ ส่งผลให้ผลตอบแทนสูงขึ้นด้วย

ส่วนการเลี้ยงปลานั้น ในระยะยาวเกษตรกรมีผลตอบแทนที่เป็นบวกทั้งในการคิดต้นทุนเงินสด หรือ ต้นทุนทั้งหมด

เมื่อคิดโอกาสของการขาดทุนต้นทุนผันแปรเงินสด และ ต้นทุนทั้งหมด จะเห็นว่าในการผลิตพืช หรือสัตว์ในพันธะสัญญา มีโอกาสของการขาดทุนค่อนข้างมากในทุกพืชและสัตว์ ซึ่งรายละเอียดสามารถศึกษาได้ในรายงาน เล่ม II ของโครงการนี้ ในตารางที่ 7.2 นี้ จะได้สรุปผลการศึกษาเหล่านั้น

จากตาราง 7.2 นี้แสดงว่า การผลิตพืช หรือสัตว์ต่างๆ ในปีการผลิต 2552/53 มีต้นทุนค่อนข้างสูง โอกาสของการขาดทุนมีสูง ในด้านการขาดทุนต้นทุนผันแปรเงินสดนั้น สุกร ไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง และ ข้าวโพดหวาน โอกาสของการขาดทุนต้นทุนเงินสดมีน้อยที่สุดคือ สุกรและไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง ไม่ขาดทุนต้นทุนเงินสด ในข้าวโพดหวาน โอกาสขาดทุน ร้อยละ 13 แต่ก็ยังมีโอกาสขาดทุนต้นทุนทั้งหมดในอัตราที่สูงอยู่ (ร้อยละ 53 ในข้าวโพดหวาน ร้อยละ 70 ในสุกร และ ร้อยละ 84 ในไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง) ในการเลี้ยงสุกร มีโอกาสการขาดทุนต้นทุนทั้งหมดถึงร้อยละ 70 ในการเลี้ยงไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง มีโอกาสการขาดทุนต้นทุนทั้งหมด ร้อยละ 84 ในด้านไก่เนื้อประกันราคา พบว่า มีโอกาสการขาดทุนสูงมาก (ร้อยละ 95-100) และเป็นการทำกิจการเกษตรที่ไม่คุ้มทุนมากที่สุด ส่วนไก่ไข่ นั้น ยังมีโอกาสการได้ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรเงินสดเป็นบวกอยู่ร้อยละ 44 และมีโอกาสการได้ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดเป็นบวกเพียงร้อยละ 36 ส่วนการเลี้ยงปลามีโอกาสได้กำไร ร้อยละ 50

ในส่วนการปลูกพืชเกษตรกรก็มีโอกาสในการขาดทุนเช่นกัน โดยบางปีที่ผลผลิตต่ำ ก็จะทำให้มีโอกาสขาดทุนร้อยละ 37-67 เช่นกัน โดยพืชที่มีความเสี่ยงมากที่สุด จะเป็นมะเขือเทศ และที่มีความเสี่ยงต่ำที่สุดจะเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์

โดยสรุป เรื่องความเสี่ยงด้านผลผลิต ราคา และ รายได้ของเกษตรกร พบว่าการเกษตรพันธะสัญญาได้ลดความเสี่ยงเรื่องราคา แต่ความเสี่ยงด้านผลผลิต และรายได้นั้น ไม่ได้ลดลง พบว่า ในกลุ่มการปลูกพืชในพันธะสัญญามีความเสี่ยงด้านผลผลิตน้อยกว่ากลุ่มเลี้ยงสัตว์ ในด้านผลตอบแทน กลุ่มปลูกพืชในพันธะสัญญา และ กลุ่มการเลี้ยงปลา นั้น ยังพอมีผลตอบแทนที่เป็นบวก แต่การเลี้ยงสุกร ไก่ไข่ และ ไก่เนื้อนั้นถ้าคิดแต่ต้นทุนเงินสด ก็พอมียังมีเหลือบ้าง แต่ถ้าคิดค่าโรงเรือน อุปกรณ์ ค่าที่ดิน และ ค่าแรงงานของตนเองแล้วขาดทุน โดยระดับการขาดทุนสูงสุดคือ ไก่ไข่ และ ไก่เนื้อประกันราคา ซึ่งเป็นการอธิบาย

สาเหตุว่าเกษตรกรมีหนี้สินในระดับสูง ในกรณีไก่ไข่ ข้อสรุปเรื่องความเสี่ยงนี้ อาจขัดแย้งกับข้อสรุปของการได้กำไรที่แสดงในบทที่ 6 คือในบทที่ 6 สรุปว่า การเลี้ยงไก่ไข่ไม่กำไร แต่ในการพิจารณาระยะยาว โอกาสของการขาดทุนในการเลี้ยงไก่ไข่ ก็มีสูงพอๆ กับการเลี้ยงสัตว์อื่นๆ เมื่อคิดโอกาสของการขาดทุนนั้น ในการผลิตทุกพืชและสัตว์ในเกษตรพันธะสัญญามีโอกาสขาดทุนสูง ซึ่งสาเหตุหลักๆ คือ ความเสี่ยงด้านผลผลิตที่อาจมีในด้านการจัดการ ด้านเทคโนโลยี และ ด้านภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ฝนแล้ง และ โรค แมลง ต่างๆ อย่างไรก็ตาม ในรายงานของโครงการ เล่ม II จะได้แจกแจงรายละเอียดการวิเคราะห์ความเสี่ยงรายพืช/สัตว์ ในส่วนนี้ โดยในรายงานนั้น จะแสดงให้เห็นความแตกต่างของการผลิตในเกษตรกรแต่ละรายที่เกี่ยวข้อง ถ้าเกษตรกรสามารถมีผลิตภาพที่ดี ก็สามารถได้ผลตอบแทนสูงในระบบนี้

ในเรื่องความเสี่ยงนี้ เป็นเรื่องแปรปรวนด้าน รายได้ ราคา และ ผลผลิต ซึ่งอาจมีขึ้นและลง ดังนั้นเมื่อดูความเสี่ยง ต้องดูทั้งในสถานการณ์ที่ รายได้ ราคา และผลผลิต อาจดีด้วย ควบคู่ไปกับสถานการณ์ที่ รายได้ ราคา และผลผลิต อาจแย่ไปพร้อมๆ กัน การเกษตรเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความเสี่ยงอยู่แล้วสืบเนื่องจาก ภาวะธรรมชาติ หรือ ภาวะตลาด ตามปกติ ถ้ากิจกรรมไหนที่มีรายได้ดี ก็มี ความเสี่ยงที่จะเกิดรายได้ตกต่ำในบางปีเช่นกัน ในขณะเดียวกัน กิจกรรมไหนที่ไม่มีความเสี่ยง ก็มักมีรายได้ต่ำ เป็นต้น การพิจารณาเรื่องความเสี่ยงนี้ จึงต้องดู รายได้ และ ความแปรปรวนของรายได้ในเวลาหลายปี และนอกจากนั้นก็อาจดูทัศนคติของเกษตรกรต่อความเสี่ยงด้วยเช่นกัน เพราะ เกษตรกรอาจมีทั้งที่หลีกเลี่ยง ความเสี่ยง และชอบเสี่ยง (ในกรณีที่อาจได้รายได้เพิ่มขึ้น) เช่นกัน

7.2 ทัศนคติของเกษตรกรต่อความเสี่ยงและประสบการณ์ในการจัดการความเสี่ยง

ในส่วนนี้ จะได้นำเสนอผลที่ได้ข้อมูลจากเกษตรกรในด้านทัศนคติต่อความเสี่ยงและประสบการณ์ในการจัดการความเสี่ยงในระบบเกษตรพันธะสัญญา คณะผู้วิจัยพบว่าเกษตรกรที่อยู่ในระบบเกษตรพันธะสัญญาในกลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรที่มีการผลิตเชิงพาณิชย์เป็นหลัก แต่เกษตรกรราวหนึ่งในสี่ ก็ยังมีการผลิตเพื่อยังชีพส่วนหนึ่ง ส่วนมากเป็นการปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการความมั่นคงทางรายได้จากการผลิตในระบบนี้ เกษตรกรราวครึ่งหนึ่งเป็นเกษตรกรที่สามารถรับความเสี่ยงได้ ณ ระดับหนึ่งถ้าความเสี่ยงนั้นสามารถทำให้ได้รายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรร้อยละ 22 ระบุว่าชอบเสี่ยง และร้อยละ 44 จะประเมินสถานการณ์ว่ามีความเสี่ยงในระดับไหน และสามารถเข้าไปเสี่ยงได้ไหม เกษตรกรที่เหลือร้อยละ 34 จะระบุว่า ไม่ชอบความเสี่ยงและยินดีได้รายได้ต่ำเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยง เกษตรกรร้อยละ 18 ระบุว่ามีความระมัดระวังและชอบเสี่ยง ในด้านความสามารถในการรับความเสี่ยง เพื่อผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เกษตรกรร้อยละ 28 ระบุว่าสามารถรับความเสี่ยงได้มากพอควร ร้อยละ 56 ระบุว่ารับได้บ้าง แต่ไม่มาก และ ร้อยละ 16 ระบุว่า สามารถรับความเสี่ยงได้น้อย รายละเอียดปลีกย่อย จะได้นำเสนอดังนี้

ตารางที่ 7.3 แสดงทัศนคติของเกษตรกรต่อความเสี่ยง และ ประสบการณ์การจัดการความเสี่ยง โดยรวมแล้ว เกษตรกรร้อยละ 75 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรที่ผลิตเพื่อขายเป็นหลัก ร้อยละ 22 จะผลิตเพื่อยังชีพส่วนหนึ่ง และเพื่อขายส่วนหนึ่ง มีเพียงเกษตรกรร้อยละ 3 เท่านั้นที่มีการผลิตเพื่อยังชีพและบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก วัตถุประสงค์ในการเกษตรมีเพื่อหาความมั่นคงทางรายได้ (ร้อยละ 67) อีกร้อย

ละ 25 ระบุว่า ผลิตเพื่อทั้งความมั่นคงทางรายได้ และ ความมั่นคงทางอาหาร แต่เพื่อความมั่นคงทางรายได้ สูงกว่าความมั่นคงทางอาหาร ร้อยละ 17 จะผลิตเพื่อความมั่นคงทางอาหารเป็นหลัก และ สำคัญกว่าความมั่นคงทางรายได้

ในด้านทัศนคติในด้านการผลิต เกษตรกรร้อยละ 43 ชอบการผลิตที่มีรายได้แน่นอน แม้ว่าจะต่ำ หน่อย ส่วนที่เหลือคือ ร้อยละ 56 ชอบการผลิตที่มีรายได้สูง แต่อาจมีความแปรปรวนหรือความเสี่ยง ขาดทุนบ้าง แสดงว่าเกษตรกรบางส่วน มีความสนใจต่อการผลิตที่อาจมีความเสี่ยงบ้าง แต่ได้รายได้ดีขึ้น โดยความเสี่ยงในการเกษตรเป็นสิ่งที่เกษตรกรเกินครึ่งอาจต้องยอมให้เกิดขึ้น แลกกับการหารายได้ที่สูงขึ้น ต่อคำถามที่ว่า ถ้ามีผู้เสนอทางเลือกในการผลิตพืชหรือสัตว์ที่อาจให้รายได้ดี แต่ท่านไม่มีเงินทุน เกษตรกร ร้อยละ 47 ตอบว่า จะหาทางกู้ยืมเงินทุน ดอกเบี้ยต่ำ มาเพื่อลงทุน แต่อีกร้อยละ 31 ระบุว่า ถ้าไม่มีเงินลงทุน ก็จะไม่ผลิต อีกร้อยละ 18 ระบุว่า จะพยายามเก็บเงินเพื่อหาทางผลิต ในข้อนี้ แสดงให้เห็นว่า เกษตรกร บางส่วนมีความเต็มใจกู้เพื่อการผลิต แต่มักเป็นการกู้ที่ดอกเบี้ยต่ำ ส่วนใหญ่จะไม่อยากกู้ ถ้าหลีกเลี่ยงได้ เมื่อถามว่า ท่านจะเลือกการปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์แบบไหน พบว่า ร้อยละ 37 จะชอบการผลิตที่มีราคาไม่ ค่อยแปรปรวน ได้รายได้ปานกลาง ร้อยละ 30 ชอบการผลิตที่ผลผลิตไม่ค่อยแปรปรวน แม้ว่า ราคาจะ แปรปรวนบ้าง ร้อยละ 20 เป็นกลุ่มที่ชอบเสี่ยงที่อาจมีความแปรปรวนทั้งผลผลิตและราคาสูง แต่ให้รายได้สูง และ อีก ร้อยละ 12 เป็นกลุ่มที่ไม่ชอบเสี่ยงโดย ไม่ชอบความแปรปรวนทางผลผลิต และ ราคา แม้ว่า จะต้องแลกมาโดยการมีรายได้ต่ำก็ตาม

เมื่อถามว่าเคยปลูกพืช หรือสัตว์ที่ท่านทราบอยู่ก่อนแล้วว่ามีความเสี่ยง หรือไม่ เกษตรกรร้อยละ 32 ตอบว่าเคย เพราะอยากลอง ในขณะที่ ร้อยละ 16 ระบุว่า เคย แต่ทำเพราะไม่มีทางเลือก เกษตรกรอีก ร้อยละ 33 ตอบว่า ไม่เคย เพราะรู้ว่าเสี่ยง และไม่ชอบเสี่ยง เกษตรกรอีกร้อยละ 18 ไม่เคย เพราะไม่รู้ เรื่องพืช/สัตว์ใหม่ๆ

เมื่อสอบถามเกษตรกรว่า ท่านจัดตัวเองเป็นเกษตรกรชอบเสี่ยงหรือไม่ชอบเสี่ยง เกษตรกรร้อยละ 22 ระบุว่าชอบเสี่ยง ร้อยละ 34 ระบุว่า ไม่ชอบเสี่ยง และ ร้อยละ 44 ตอบว่าขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ซึ่งใน ประเด็นนี้ตรงกับประเด็นการเลือกปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ที่เกษตรกรร้อยละ 20 ระบุว่าชอบผลิตพืชหรือ สัตว์ที่ให้รายได้สูงแม้ว่าจะมีความแปรปรวนด้านผลผลิตและราคาก็ตาม อย่างไรก็ตาม เกษตรกรร้อยละ 34 ที่ระบุว่าไม่ชอบเสี่ยงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่อาจปลูกพืชที่มีความแปรปรวนของราคา หรือรายได้ และได้ รายได้ปานกลาง (ข้อ 5 ในตารางที่ 7.3) เพราะผู้ที่ระบุว่า จะเลือกปลูกพืชที่ไม่มีความแปรปรวนด้าน ผลผลิตและราคา นั้น มีผู้ตอบเพียงร้อยละ 12 แสดงว่าความไม่ชอบเสี่ยง อาจไม่ได้หมายความว่า เกษตรกรจะมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงความเสี่ยง จนกระทบต่อรายได้ของตนเอง

เมื่อถามความเชื่อมโยงระหว่างความชอบเสี่ยง กับฐานะทางครอบครัว พบว่า เกษตรกรร้อยละ 18 ระบุว่า มีฐานะบ้าง และชอบเสี่ยง เกษตรกรร้อยละ 12 ไม่ชอบเสี่ยงเพราะฐานะยากจน ส่วนเกษตรกรร้อย ละ 33 ตอบว่า ไม่เกี่ยวกับ คือ ชอบเสี่ยงแม้ฐานะยากจน หรือ ไม่ชอบเสี่ยงแม้จะมีฐานะ เกษตรกรอีกร้อย ละ 35 ตอบว่ามีฐานะบ้าง แต่การจะเสี่ยงหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ซึ่งอาจจะยอมเสี่ยงหรือไม่ยอมเสี่ยง แล้วแต่ข้อมูลที่ละเอียดยิ่งขึ้น

ในด้านความสามารถในการรับความเสี่ยง เพื่อผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เกษตรกรร้อยละ 16 ระบุว่าสามารถรับความเสี่ยงได้น้อย ร้อยละ 56 ระบุว่ารับได้บ้าง แต่ไม่มาก และ ร้อยละ 28 ระบุว่าสามารถรับความเสี่ยงได้มากพอควร

ส่วนประสบการณ์การจัดการกับความแปรปรวนที่เคยประสบความสำเร็จมาแล้ว เกษตรกรร้อยละ 18 ระบุว่า เคยมีประสบการณ์ด้านนี้ และร้อยละ 13 ระบุว่าเคยมีประสบการณ์ที่เคยประสบความล้มเหลว

เมื่อพิจารณาความสามารถรับความเสี่ยงด้านการแปรปรวนของรายได้เพื่อผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น แยกตามวัตถุประสงค์การผลิต พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ จะอยู่ในกลุ่มผลิตเพื่อความมั่นคงทางรายได้ และมีความสามารถรับความเสี่ยงได้ในระดับกลาง คือรับได้บ้าง แต่ไม่มากนัก (ร้อยละ 48) กลุ่มรองลงมาคือกลุ่มผลิตเพื่อความมั่นคงทางรายได้ และสามารถรับความเสี่ยงได้พอควร เพื่อการหาผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 32) เกษตรกรส่วนใหญ่ในระบบเกษตรพันธสัญญาไม่ได้ผลิตเพื่อความมั่นคงทางอาหารเป็นหลัก อย่างไรก็ตามเกษตรกรที่ผลิตเพื่อรายได้เป็นหลัก ก็มีจำนวนหนึ่งที่รับความเสี่ยงได้น้อยมาก (ร้อยละ 20 ของกลุ่มที่ผลิตเพื่อรายได้เป็นหลัก) เช่นกัน (ตารางที่ 7.4) เกษตรกรประมาณร้อยละ 25 เป็นกลุ่มที่ผลิตเพื่อรายได้เป็นหลักแต่ระบุว่าไม่ชอบเสี่ยงเช่นกัน ร้อยละ 16 เป็นเกษตรกรที่ผลิตเพื่อรายได้เป็นหลักและระบุว่าชอบเสี่ยง ร้อยละ 25 เป็นเกษตรกรที่ผลิตเพื่อรายได้เป็นหลักและระบุว่าเรื่องความชอบหรือไม่ชอบเสี่ยงนั้น ไม่ได้เป็นกรณีทั่วไป แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (ตารางที่ 7.5)

ตารางที่ 7.3 ทศนคติและประสบการณ์การจัดการความเสี่ยง

	ประเด็นความเสี่ยง	จำนวน	ร้อยละ
1. ลักษณะการผลิตในการเกษตร			
	ผลิตเพื่อยังชีพ และบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก	19	3.23
	ผลิตเพื่อยังชีพ บริโภคในครัวเรือนส่วนหนึ่ง ผลิตเพื่อขายส่วนหนึ่ง	129	21.90
	ทำนผลิตเพื่อขายเป็นหลัก	441	74.87
2. วัตถุประสงค์ในการเกษตร			
	ความมั่นคงทางรายได้เป็นหลัก	393	66.72
	ความมั่นคงทางด้านอาหารเป็นหลัก	30	5.09
	ทั้งสองอย่าง แต่เพื่อความมั่นคงทางรายได้มากกว่าอาหาร	149	25.30
	ทั้งสองอย่าง แต่เพื่อความมั่นคงทางอาหารมากกว่ารายได้	70	11.88
3. ทศนคติต่อความเสี่ยงในด้านการผลิต			
	ชอบผลิตที่มีรายได้สูง แต่อาจเสี่ยงต่อการขาดทุน	65	11.04
	ชอบผลิตที่มีรายได้ดี แต่อาจมีความแปรปรวน	168	28.52
	ชอบผลิตที่มีรายได้แน่นอน แต่ต่ำหน่อย	256	43.46
	ชอบผลิตที่รายได้สูง เสี่ยงมากน้อยคละเคล้ากัน	100	16.98

ตารางที่ 7.3 ทศนคติและประสบการณ์การจัดการความเสี่ยง (ต่อ)

	ประเด็นความเสี่ยง	จำนวน	ร้อยละ
4.	ถ้าท่านไม่มีเงินของตนเอง แต่มีผู้มาเสนอทางเลือกการผลิตพืชหรือสัตว์ที่อาจให้รายได้ดี ท่านจะทำอย่างไร		
	หาทางไปกู้ยืม แม้ออกเบี้ยสูง เพื่อลงทุน	18	3.06
	หาทางไปกู้ยืม แต่ต้องดอกเบี้ยต่ำ จึงจะลงทุน	280	47.54
	จะพยายามเก็บเงินเพื่อหาทางผลิต	108	18.34
	แม้สนใจก็ไม่กู้ เมื่อไม่มีเงินก็ไม่ผลิต	183	31.07
5.	ท่านจะเลือกปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์แบบไหน		
	ไม่มีความแปรปรวนด้านผลผลิต และราคา แต่ได้รายได้ต่ำ	71	12.05
	อาจมีความแปรปรวนด้านผลผลิต แต่ราคาค่อนข้างไม่แปรปรวน และรายได้ปานกลาง	222	37.69
	มีความแปรปรวนด้านราคา แต่ผลผลิตค่อนข้างไม่แปรปรวน และรายได้ปานกลาง	180	30.56
	มีความแปรปรวนด้านผลผลิต ราคาสูง และรายได้สูง	116	19.69
6.	ท่านเคยปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ใหม่ๆ ที่ท่านทราบอยู่ก่อน แล้วว่ามีความเสี่ยงไหม		
	เคย เพราะอยากลอง	187	31.75
	เคย เพราะไม่มีทางเลือก	98	16.64
	ไม่เคยเพราะรู้ว่าเสี่ยง และไม่อยากเสี่ยง	195	33.11
	ไม่เคย เพราะไม่มีความรู้เรื่องพืช/สัตว์ใหม่	107	18.17
7.	ท่านจัดตัวเองเป็นเกษตรกรประเภท		
	ชอบเสี่ยง	129	21.90
	ไม่ชอบเสี่ยง	201	34.10
	ขึ้นอยู่กับสถานการณ์	259	44.00
8.	ความชอบเสี่ยง หรือไม่ชอบเสี่ยงของท่านกับฐานะทางครอบครัว		
	ไม่ชอบเสี่ยง เพราะฐานะยากจน	75	12.73
	ชอบเสี่ยง แม้ฐานะยากจน	40	6.79
	แม้มีฐานะ ก็ไม่ชอบเสี่ยง	156	26.49
	มีฐานะบ้าง การจะเสี่ยงหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์	211	35.82
	มีฐานะบ้าง ชอบเสี่ยง	107	18.17
9.	ท่านสามารถรับความเสี่ยงด้านการแปรปรวนของรายได้ เพื่อผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้นบ้าง หรือไม่		
	รับได้มากพอควร	164	27.84
	รับได้บ้าง แต่ไม่มาก	328	55.69
	รับได้น้อยมาก	97	16.47
10.	ท่านมีประสบการณ์ในการจัดการกับความแปรปรวนที่เคยประสบผลสำเร็จมาแล้วหรือไม่		
	ไม่เคย	481	81.66
	เคย	108	18.34
11.	ท่านมีประสบการณ์ในการจัดการกับความแปรปรวนที่เคยประสบความล้มเหลวมาแล้วหรือไม่		
	ไม่เคย	512	86.93
	เคย	77	13.07

ตารางที่ 7.4 ความสามารถรับความเสี่ยงแยกตามวัตถุประสงค์การผลิต

ความสามารถรับความเสี่ยง ด้านการแปรปรวนของ รายได้ เพื่อผลตอบแทนที่ เพิ่มขึ้น	วัตถุประสงค์การผลิต			
	ความมั่นคงด้าน อาหารเป็นหลัก	ทั้งสองอย่าง	ทั้งสองอย่าง	ความมั่นคงทาง รายได้เป็นหลัก
		แต่เพื่อความ มั่นคงทาง อาหารมากกว่า รายได้	แต่เพื่อความ มั่นคงทาง รายได้มากกว่า อาหาร	
	-----จำนวนเกษตรกร (ร้อยละ)-----			
รับได้น้อยมาก	1 (0.25)	3 (0.76)	17 (4.33)	76 (19.34)
รับได้บ้าง แต่ไม่มาก	1 (0.25)	7 (1.78)	129 (32.82)	190 (48.35)
รับได้มากพอควร	2 (0.51)	7 (1.78)	28 (7.12)	127 (32.32)

ตารางที่ 7.5 วัตถุประสงค์การผลิตแยกตามประเภทเกษตรกร

ประเภทเกษตรกร	วัตถุประสงค์การผลิต				รวม
	ความมั่นคง ด้านอาหารเป็น หลัก	ทั้งสองอย่าง	ทั้งสองอย่าง	ความมั่นคง ทางรายได้เป็น หลัก	
		แต่เพื่อความ มั่นคงทาง อาหารมากกว่า รายได้	แต่เพื่อความ มั่นคงทาง รายได้มากกว่า อาหาร		
	-----จำนวนเกษตรกร (ร้อยละ)-----				
ชอบเสี่ยง	2 (0.34)	4 (0.68)	29 (4.93)	94 (15.99)	129 (21.94)
ไม่ชอบเสี่ยง	1 (0.17)	4 (0.68)	44 (7.48)	152 (25.85)	201 (34.18)
ขึ้นอยู่กับสถานการณ์	1 (0.17)	9 (1.53)	101 (17.18)	147 (25.00)	258 (43.88)
รวม	4 (0.68)	17 (2.89)	174 (29.59)	393 (66.84)	588 (100.00)

